

Bir Hatıra

Ömer Seyfettin

Bir Hatıra — Ömer Seyfettin

Ömer Seyfettin 1920 yılında öldü. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca eserin özgün metni kamu malıdır.

Metin, Vikikaynak (tr.wikisource.org) aktarımından alınmıştır:

https://tr.wikisource.org/w/index.php?title=Bir_Hatıra&oldid=140835

(revizyon 140835). Bu aktarım Creative Commons Atıf-AynıLisanslaPaylaş 4.0 (CC BY-SA 4.0) lisansı ile paylaşılır; bu PDF de aynı lisansla serbestçe paylaşılabilir.

pdfkitaphane.com

"Le grade dégrade.."

Ah gençlik!.. Tıpkı ezeli bir baharın ilk çiçekli günlerine benzer. Yeşil kırlar, kelebek dolu bahçeler, güzel kokular içinde serçelerin şen efsanelerini doymadan dinleyerek dolaşırız. İdealimizin rüyası bize hayat kışının fırtınalarını, karlarını, tipilerini hatırlatmaz. Ben işte bu hiç bitmez sanılan baharı İzmir'de geçirdim. On dokuz yaşıyordum. Galiba on beş sene evvel... Evet, seneler nasıl bir ok gölgesi gibi uçuyor! Meşrutiyetin bu hür, bu serbest günlerinden çok uzaktık. Lâkin o eski, zalim idarenin ezici kahrını, gafletim sayesinde hiç duymuyordum. Mersinli'deki minimini evimde, kocaman çınar ağaçlarının hiç durmadan öten ninnileri içinde, kitapların dipsiz girdabına dalmış gitmişim. Haricî kainat umrumda değildi. Sözde, felsefe feneriyle büyük bir hakikat bulacaktım. Heyhat! Şimdi bu masum hülyamı aklıma getirince, nasıl acı acı gülüyorum... Bir kelimeyi, bir satırı, bir sözü haftalarca, aylarca düşünür, bir cümlemin altındaki —var tevehhüm ettiğim— gizli mânâyı bulmak için birçok geceler uyuyamazdım. Filozofların pek o kadar mânâ murad etmeden yumurtladığı fikirler, bence bir "ilahî nass" gibiydi. Hatta romanlarda rasgeldiğim "ukalalık"lar bile gözümünden kaçmazdı. Onları da fişlere yazar, notlarımın arasına kordum.

Bu "ukalalık"lardan birisi, beni tam üç ay düşündürdü. Tam yüz beş gece gözüme uyku girmedi. Flaubert'in miydi, yoksa bir başkasının mı, iyice hatırlayamıyorum. "Le grade dégrade...", yani: "Rütbe, haysiyeti düşürür." cümlesi! Bundan bir türlü mânâ çıkaramadım. Bilakis, fikrimce rütbe insanı herkesin seviyesinden yukarı kaldırır, yükseltir, hatta sahibine hususi bir haysiyet verirdi. Artık başka kitap, gazete falan okuyamaz oldum... Her satırın altında, mânâsını anlamadığım bu "Le grade dégrade.." cümlesi

kararıyor, bir avuç istifham işaretinden yuğrulmuş sabit bir fikir gibi dimağında düğümleniyordu. Sakin evimde oturamıyor, bulamadığım mânâyı arayarak تنها sahillerde, kalabalık caddelerde, dar sokaklarda serseri serseri dolaşıyordum. Bir "meçhul", bir "sır" insana ne kadar ıztırap verir; bâhusus masum bir iman da olursa... Bir gün yine deli gibi, içimden: "Le grade dégrade..." diye söylenerek Hükümet Konağı'nın önünden geçiyordum. İsmimi işittim. Döndüm. Bir de baktım ki, riyâziye muallimim, Logaritmacı Hasan! Askerî Kiraathanesinin ta köşesinde bir sandalyeye kurulmuş nargilesini çekiyor...

— Nereye böyle?

— Le gr.. şey! Hiç..

Diye kendimi topladım.

— Çok dalgınsın.

— Evet.

— Gel otur da, kahve iç bakalım. Dalgınlığın geçer.

Dedi. Gösterdiği sandalyeye iliştim. Kalıpsız fesini taş masanın üstüne koymuştu. Açık, yüksek alnında çok sık, çok kır saçları bir arslan yelesi gibi muntazam bir dağınıklıkla kabarıyordu. Parlak gözleriyle beni bir süzdü:

— Sana ne olmuş, dedi, betin benzin solmuş!

— Hiç...

— Söyle, söyle.

— Üç aydır küçük bir cümlemin mânâsını arıyorum da...

— Bulamıyorsun ha? diye güldü.

— Evet.

Dedim. Başını salladı:

— İşte riyâziyeye çalışmamanın cezası! Dünyada ancak bir ilim vardır o da riyâziyedir. Onu bilen, her şeyi bilir. Başka ilimler hep

safsataadır.

— Ben felsefeyle uğraşıyorum.

Diye lafını kestim.

— Daha iyi ya... Bütün bütün atmasyon! İspata muhtaç olmayan bir şey.

O vakit ben de gençliğin boş gururuyla canlanmış, mutaassıp bir felsefe hamiyeti vardı. Bu küfür canımı sıktı. Vâkıâ logaritmacının paradoksal bir adam olduğunu biliyordum. Ama yine kendimi tutamadım:

— Sen riyâziyecisin! dedim, ama her cümlenin, her kelimenin mânâsını anlar mısınız?

— Anlarım. Bence meçhul yoktur.

— Mânâsını ihâta edemediğin bir söz olmaz mı?

— Olmaz! Pascal, Newton, Leibnitz, Goos, Auguste Comte... Daha sayayım mı! Hasılı dünyada ne kadar hakikate benzer müsbet bir şey meydana koymuş âlim, filozof varsa niçin hepsi riyâziyecidir? Çünkü fikirler mücerrettir. Dünyada hiçbir fikir yoktur ki, riyâziyenin tecrit çerçevesinden hariç kalsın.

Logaritmacı, hislerimizin işaretleri olan isimlerin, tâbirlerin, hatta vasıfların şuurumuzda nasıl başlı başına bir "mücerredât" âlemi teşkil ettiğini, bu âlemin nâzımı ancak riyâzî mantık olduğunu uzun uzadıya anlatmaya başladı. Garson kahvemi getirdi. Yudum yudum içiyor, şuna "benim cümlenin mânâsını bir sorayım" diyordum. Nutkunu en coşkun yerinden kestim:

— "Le grade dégrade!" ne demektir, hocam?

Diye sordum.

— "Le grade dégrade!" evet, "Rütbe tenzil-i, kadr ü haysiyeti mûcip olur!" değil mi?

— Fakat bundan ne anlıyorsun?

— Bayağı mânâsını anlıyorum işte...

— Rütbe, haysiyeti bozar mı?

— Bozmaz mı?

— Bozar mı?

.....

Münakaşaya başladık. Logaritmacı evvela "tâbir"leri tarif ettirmek istiyordu. Önce "haysiyet" kelimesini, tarif edemeyen, hududunu çizemeyen kullanmamalıydı. Bana sorduğu suallere kendi cevap veriyordu: "Mesela haysiyet, yani dignité" diyordu, büyük, küçük, âlim, cahil, zengin, fakir, âli, adi, şah, gedâ, hırsız, uğursuz... hasılı herkesin kendi nefesine mahsus hususi bir haysiyeti vardır. Bu haysiyetle yaşarsa gülünç olmaz. Bu şahsî haysiyet herkesin tabiatine o kadar giriftir ki... Nasıl anlatayım? Mesela her hayvanın kendisine mahsus şekli, tüyü, sesi gibi... Sarı gagalı beyaz bir kaz ne kadar tabîî, ne kadar mantıkîdir. Ama şimdi bu kazın rengini yeşile boyasalar, gagasını ördek gagası gibi yassılsalar, ne tuhaf olur. Yahut fino köpeğinin kafasına bir çift eşek kulağı, gergedan boynuzu takılsa... Kedi kışnetilse... At havlatılsa... Düşün, mahluklar ne maskara olurlar! İşte insanlar da böyledir. Kendi içtimaî seviyelerine, tabîî mevkilerine uymayan bir vaziyet onlara ibrâm edildi mi, hemen düşer, rezil, rüsva olurlar.." Lafını, kıyaslarını, misallerini uzatıyor, eldiven gibi vücuda tıpatıp oturan elbiseler insanı nasıl güzelleştirirse, bol yahut küçük gelenler de palyaçoya çevirdiğini söylüyordu. Ben dinliyordum. Mevki ile sahibinin arasında samimi bir münasebet bulunmazsa, vaziyetin çok gülünç olacağına pek akıl erdiremiyordu. Önümüzden atlı tramvaylar, arabalar, insanlar geçiyordu. Logaritmacı, benim anlayışsızlığımı görünce, yine mektepteki tavsiyelerini tekrarlamaya

başladı. Ben, artık yalnız dinler gibi davranıyor, yine cümlelerin mânâsını dalga geçiyordum. Birden haykırdı:

— Bak işte!

— Ne?

Diye gösterdiği tarafa döndüm.

— Sorduğun sözün canlı mânâsı...

—

Baktım. Salepçioğlu Hanı tarafından kır sakallı, şişmanca bir adam, arkasında iki üç zeybek, sallana sallana geliyordu.

— Kim bu?

— Dikkatli bak.

Pantolon azmanı koyu mavi dar bir çakşır, üstüne şık bir smokin giymişti. Başında ince, âbânî bir sarık vardı. Temiz bir işkence aletine benzeyen, gayet yüksek yakalı, beyaz gömleğinde boyunbağı yoktu. Gözlerinde altın gözlükler, göbeğinin üstünde kalın bir altın zincir... Sanki bir tarafa dokunmasın diye dikkatle vücudundan ayrı tuttuğu ağır tesbihi elinde, kırtı kırtı yürüyordu. Kolları, koltuklarının altında birer zaviye-i kaame hâsıl edecek derecede kabarmıştı. Arkasındaki maiyeti paltosunu, şemsiyesini, bastonunu taşıyordu. Kendimi tutamadım. Pufkurdum:

— Ayol, bu ne?

— Dikkatli bak.

Bu küçük alay, sallana, süzüle önümüzden geçti. Âbânî sarıklının arkasındakiler taşıdıkları şeyleri mukaddes emanetlermiş gibi göğüsleri hizasında tutuyorlardı. Gülüyordum. Acaba bir Apokurya şakası mıydı? Logaritmacı:

— Gördün ya.... Dedi.

— Ne bu Allah aşkına?

— İzzet Holo'nun bir cinayeti!

Anlamadım, tekrar sordum:

— Ne cinayeti?

— Söyleyeyim, dedi. Bu adamcağız tarlalarının içinde kendi haberi olmadan, büyük bir maden damarı çıkan cahil bir köylüdür. Yedi sekiz sene evvel köyünde gayet tabîi bir hayat geçiriyordu, okuyup yazması yoktu. Fakat gayet ciddi bir haysiyet sahibiydi. Beş vakit namazını kılar, sözü dinlenir, herkesten hürmet görürdü. Fakat kendi taksiratı haricinde parası çoğalınca çiftini çubuğunu bıraktı. Sık sık İzmir'e gelmeye alıştı. Sonra...

— Ey, sonra?

Diye sabırsızlandım. Güldü.

— Sonra nasıl olmuş bilmiyorum, bir kolayını bulmuş, başkâtip İzzet'e her sene turfanda üzüm falan filan göndermeye başlamış. İzzet'in işi yok! Tutmuş bu zavallı adama, bol keseden, bir "mîrimiranlık" rütbesi vermiş! Memiş Ağa birdenbire Memiş Paşa oluverince... İşte bu gördüğün vaziyete girdi. Şimdi İzmir'e geldi mi, en açık havalarda bile, arkasında ayrı ayrı paltosunu, bastonunu, şemsiyesini taşıyan uşaklarıyla: "Ben paşayım, bana bakınız!" der gibi, kabara kabara dolaşır. Etrafından selam, temennâ, hürmet, takdir dilenir. Ama görüyorsun, ne acıklı, ne gülünç bir hal!

—

Logaritmacıya deminden sorduğum cümlelerin mânâsını artık kendim yazmış gibi anlamıştım. Kafamdan —velev ehemmiyetsiz olsun— bir "meçhul"un ağırlığı kalkınca, o kadar ferahlamıştım ki... Başka düşünecek bir şey bulmak için Mersinli'deki minimini evime döndüm. Büyük ağaçların ahenkli fısıltıları içinde yine kitaplarımın dipsiz girdabına daldım.

Hamiş: Şimdi yeni zenginciklerimizin bazı komik muvâzenesizliklerini duydukça, yine bu cümleyi hatırlıyorum, gayr-i

ihitiyâri "Le grade d grade..." diyorum. Gözümün önüne dar smokinli, mavi  uha  ak ırlı,  b n  sarıklı Memiş Paşa'nın kabaran hayali geliyor...